

Нюр

2019

Озгурлу жыл
болсун!

ISSN 0207 - 6543

6+

Жангы жыл, кел, сау кел!

Кел, Жангы жыл, кел, сау кел!
Тюберденди эл таукел.
Хей, ойнай-кюле келгин,
Огъурлу кюнде келгин!

Къууанчлы, жюклю келгин,
Ырысхы тюклю келгин!
Ыстауатха уа къой киргенча,
Арбазгъа уа той киргенча!

2019 – КЯЗИМНИ ЖЫЛЫ

Жазма поэзиябызны мурдорун салгъан Кязим Мёчю туугъанлы быйыл 160 жыл боллукъду. Закий назмучубузну аты бла байламлы аллай белгиленир ишле дагъыда бардыла. Айтыргъа:

«Жашыма» деген назмусу жазылгъанлы – 100 жыл.

«Мени сёзюм» деген китабы (1939) басмалангъанлы – 80 жыл.

«Сайламала» (1959) китабы чыкыгъанлы – 60 жыл.

Бу затланы юслеринден оюм этилирин, жангы сёз айтылырын сурайбыз. Анга кёре, Кязим хажини жашагъан юю, жери, эсгермелери жангыртылыргъа керек боллукъдула. Бу ишге хар бирибиз, уллу-гитче демей, бир зат бла къошулсакъ, иги эди. Кесин миллет адамына санагъан, намысым-сыйым деген алай этерине да ишексизбиз. Атымы, тукъум-жууукъ, эл-журт сыйымы кётюрейим дегеннге амал азмды! Жаланда миллет ишге кеси затынгача къараргъа керекди. Нек десенг, миллетде болгъан затды бизни затыбыз. Миллетде болмагъан зат – бизни тюйюлдю. Аны унутмайыкъ.

*Жангы Жыл огъурлу жыл болсун
миллетибизге, сау дуниягъа да!*

САБАНЧЫЛАНЫ Арипа

Суратны Хъарзинова Дарианна ишлегенди

КЯЗИМ ТУУГЪАННЫ – 160 ЖЫЛ

Мёчюланы Артур

Мен Мечюланы Артурдун
Кязим менен аппасын апа
сизге, Мечюланы Кязим 1859 жылы.
Шооша эде болуп тууганды. Бу
караганда болуп калды
караганда сиздеги. Бу караганда
Казимди жазып берилди.
Бу Караганда ичинде биринчи
жазганды. Бу Караганда биринчи
жазганды. Бу Караганда биринчи

Кязимни туудугундан тууган жашчык Мёчюланы Артур. Нальчик шаарны 3-чю школуну 3-чу классыны окъуучусу, жети атагъа дери санайды.

Назму жазаргъа, сурат ишлерге да уллу хунери болгъан жашды. Кёп болмагъанлай, аппасыны атасы Кязимни юсюнден жазып, бизге да жибергенди.

Башында биз басмалагъан кягъыт Артурну кьол хатыды.

**Иймандан сора илму –
Хар ахшылыкъны башы.
Аллах суйген адамны
Илму болур жолдашы.**

Мен назмула жазып эртте башлагъанма. Андан бери эки жыйырма бла он жыл болады. Ал заманда мен аланы адамланы тилеклери бла жазыучу эдим. Манга кеси эллиерибиз, башха эллиле да келиучю эдиле. Аладан кими кесини бушууну, кими къууанчыны юсюнден жыр этерими тилеучю эди. Мен а жыр эте эдим. Мени жырларымы къууанчда, бушууда да жырлай эдиле. Кертиди, мен ол заманда асламында бушуулу жырла тагъа эдим, нек десегиз, таулуланы жашауларында къууанчдан эсе бушуу кёп болгъанды.

КЯЗИМ.
Нальчик, 1940 жыл,
6-чы июнь

Кәухарский Даниил

Кәухарский Даниил

ЖАНГЫ ЖЫЛГЪА

Жангы жалгъа тубейик,
«Жылыулу жыл бол! – дейик.
Жулдузу жанып турсун,
Ёмюрю болсун узун!

Иги ишле этейик,
Муратлагъа жетейик.
Учсунла кёгюрчюнле,
Суймеклик да кючлене!

Шауаланы Дамир

Кьарданова Ясмина

АЛТУУЛАНЫ Таулан

Хабаз элни сабийлери "Театрны ыйыгъында"

Бетровов Даниял

Михеев Руслан

КЯЗИМ

Жыр, назму тиздим,
Таш, темир туюдум.
Жашауну ахшы
Болурун суюдум.

Кеп жер кыдырдым,
Хадж, намаз кылдым,
Дунияны керюп,
Журтумда кьалдым.

Хоханаланы Асланбек

АЛТУУЛАНЫ Таулан

Устазла Уяналаны София бла
Хатуқаланы Фатима юйретген сабийле

ЮЧ УЛАКЪ

Бир эчкини юч улагъы болгъанды. Аланы бири темирчи, бири тирменчи, бири уа сабанчы эдиле. Бир бирин билип, иги жашай эдиле ала.

Бир кюн улакъла ишге кетгенлей, юйлерине бёрю келгенди да:

— Эчки, санга жан багъалы эсе, манга аш бер! — дегенди.

Эчки бёрюге как биширип бергенди.

— Тоймагъанма, энтта аш бер! — дегенди бёрю.

Эчки бёрюге худур этип бергенди.

— Тоймагъанма, манга эт биширип бер! — дегенди кёзтоймаз бёрю.

Эчки бёрюге эт биширип бергенди.

— Ол будай къапчыкъны кётюр да, ызымдан тебире! — деп къыжырагъанды бёрю эчкиге.

Не этерик эди эчки, будай къапчыкъны кётюрюп, бёрюню ызындан тебирегенди.

Жашла юйге келселе, аналары жокъ.

— Къайда анабыз? — деп соргъандыла сибиртгиге.

— Билмейме, — дегенди сибиртги.

— Къайдады анабыз? — деп соргъандыла шишге.

— Билмейме, — дегенди шиш да.

— Къайдады анабыз? — деп соргъандыла таякъгъа.

— Бир бёрю, будай кьапчыгыгъызны да сыртына кётюртюр, анагъызны аллына сюрюр кетгенди, — дегенди таякъ.

— Къайры?! — деп, гузаба этгендиле улакьла.

— Аны уа кёрмегенме, — дегенди таякъ. — Алай кьапчыкъны тешиги барды да, тёгюлген будай ызыны тутуп барсагъыз, табарыкъсыз.

Алтысы да — юч улакь, сибиртги, шиш, таякъ — бёрюню ызындан чабып кетгендиле.

Агъачдан чымыртала жыйып келген бёрю кючюкню кёрюп, темирчи:

— Чымырталаны не этесе? — деп соргъанды.

— От этерикме, — дегенди бёрю кючюк.

— От а нек этесе?

— Эт биширликбиз! — дегенди бёрю кючюк.

— Тууармы сойгъансыз?

— Угъай. Атам эчки сюрюр келгенди.

— Бизни ююгюзге терк элт! — деп кычыргъандыла алтысы да. Была арбазгъа киргенде, бёрю бичагъын билей тура эди.

Сибиртги арбаз букъусун кётюргенди, шиш бёрюню кьабыргъасына чанчылгъанды, таягъ а аны аямай тюйгенди.

- Охахай, болушугъуз! - деп кычыргъанды бёрю, алай ёрюшге киши да чапмагъанды.

- Ой, жанымы сау кьоюгъуз! - деп жилягъанды бёрю.

- Бу жолдан сора сен бизни тийреге ажашсанг, эшитмегенме деме! - деп, юч улакь да, аналарын алып, юйлери не къайтхандыла.

ЭМЕГЕНЛЕ НАРТ КЪАРАШАУАЙНЫ КЪОЛ ТАШ ОЮННГА КЪАЛАЙ «ЮЙРЕТГЕНЛЕРИ»

Эмегенле бир онсегиз бола элле,
Нартдан кѣп да къолай элле.
«Ай, сени уа, нарт къабын!» –
деп, марай элле.
«Арт къабын» деп къарай элле...

Къолташ оюн башланды да,
Алларында ташлары да,
Ташлары уа не кибикди –
«Ёгюз гебен!» дер кибикди.
Ауурлугъу къаллай бирди –
Ауурлугъу къурч темирди.

– Ал, Нарт улу, къаты белли!
Бир кѣр, маржа, атып, – делле.
– Ой, атарма мен да, – деди, –
Ашыгъуу жокъ энди, – деди. –
Ташны къалай тутарымы,
Ахшы къалай атарымы
Кѣрейим да, уллу деуле...

– Да, кѣрюб а муну!.. – делле.
Жети башлы сейир эди.
– Ой, кена уа сени! – деди. –
Ма былай! – деп алды,
дейди, –
Ма былай! – деп салды, дейди.
Инбашына салгъанча уа,
Артхача уа, алгъача уа
Тепген кибик этди, дейди,
Таш да учуп кетди, дейди.
Берги суудан ётдю, дейди.
Аргъы тюзге жетди, дейди.

Бири ташны алып келип,
Тогъуз башлы, аны кѣрюп:
– Берчи муну бери, – деб а,
Ташны алып, – тейри! – деб а,
Алай атып ийди, дейди,
Таш да барып тийди, дейди,
Къайда эсе да къар юзюлюп,

Тар ичинде жар юзюлюп,
Суу тыйылып кьалды, дейди.
Тогъуз башлы алды, дейди.
Ол да атып жиберди да,
Ол да кьаты шиперди да –
Къар юзюлген кибик, дейди,
Тар юзюлген кибик, дейди...
Бош ташныча сызгъан эди.

Оюн алай кьызгъан эди –
Бири – андан бери атып,
Бири – мындан кери атып,
Таш да, келип, жерге батып,
Баш да, алып, ёрге атып.
Ёгюз гебен ташлары, дей,
Жерге тюшмей башлады, дей...

Бу суратдан къарап тургъан жашчыкъны аты – Батырды. Малкъарлы жашчыкъ **Улбашланы Батыр**.

Батыр Хабазда туугъанды. Жетинчи классда окъуйду.

Юлгюге айтырча жашды Батыр!

Билесиз да – хар ким да атына ушагъанын!

Батыр да окъуугъа батыр узалады. Ишге батыр киришеди.

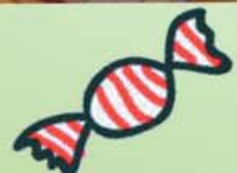
Тутушханда, жыгъышханда да – Батырды!

Саны-чархы, эси-акъылы да, къол хунери да кеси алларына ёсерлерине къарамай, ол аланы кеси да ёсдюреди. Къалай бла десегиз – дерслерин тынгылы этгенден сора да, хапар, жомакъ, таурух китапла окъуйду. Аладыла да адамны акъылын ёсдюрген. Сагъыш этерге юретген. Батыр аны иги биледи. Юй тегерегинде эр киши жумушланы этеди, атасыны, аппасыны агъач уста хунерине юйренеди, тутушургъа жюрюйдю, Кёремисиз, агъачдан къаллай затла этеди. Не уа спорт эришиуледе алгъан саугъаларына бир къарагъыз!

Ма аллай эсли жашды Батыр!

Бош атамагъандыла да анга Батыр деп. Ол да аны иги биледи да, хайт деп, атына тийишли болургъа кюрешеди.

Биз да – элинги, халкъынгы къууандыргъан жаш бол дейбиз!

МИНГИ ТАУУМ

О Минги Тауум, Таулу Тауум,
Къар тѣппели,
Кѣз къаматхан ѣхтем тауум.
Къарачай бла Малкъаргъа ушаш
Эки башлы, кѣкюрекли тауум,
Сакъ къарайса тѣгерекге.
Кѣп халкълагъа къучагъынгы кере:
«Мамырлыкъ болсун!» – дейсе.

БИРИНЧИ АТЛАМ

Умарланы Фатимат Нальчикни
3-чю школуну 4 классыны окъуучусуду.
Ана тилин бек сюеди. Дунияда ана
тилден татлы, ана тилден ариу тил
жокъду деп да санайды. Жаны-тини
– ана тилинде жазылгъан назмула.
Кязим, Къайсын – да ким болса да!
Назму, назмучу, жазуучу – бу сѣзле
Фатимагъа бек татлы сѣзледендиле.
Не ючюн десенг, – бир АНАДАН сора
аладыла АНА ТИЛНИ сыйын бийикге
кѣтюрген, ариулугъун ачхан.

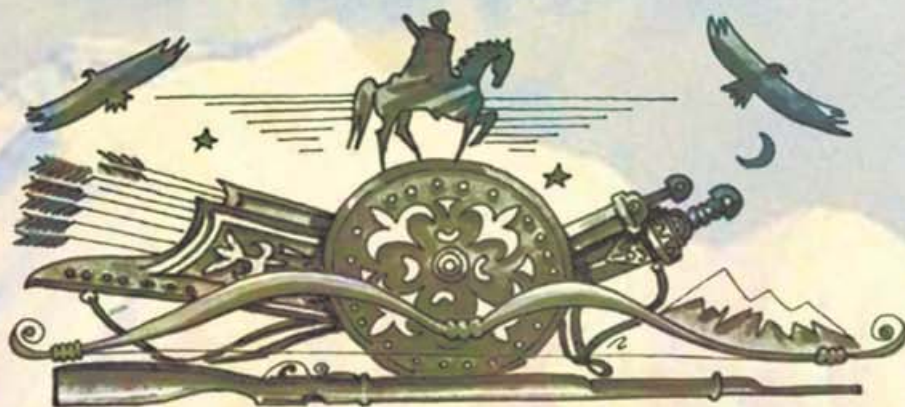
Фатима кеси да жазаргъа кюрешедди. Ма бизге да «Минги Тауум» деген бир назмусун жибергенди. Биз аны Фатима кеси жазгъаныча басмалайбыз. Назмуну эбине, кебине юйрене барыр, айтылгъан назмучу болур деп ышанабыз. Нек десенг, таза сезими, ариу жюреги да барды да.

«Нюр»

Байдаланы Фариданы фахмусу уа сурат салыуда ачылады. Кесини киштикчигин бек сюеди. Тюрлю-тюрлю ашчыкъла этеди. Кишиучугъу уа, аперим дегенча, келип, бармакъларын жалайды.

Ким биледи, Фарида, былай жубана турса, белгили суратчы болуп да къалыр.

ЖАБОЛАНЫ Мухаммат

ТАМАТАГЪА НАМЫС

Акъсакъл акъл юрете башлады.

– Жигит, сен ахшы тукъумдан чыкъганса. Намысынгы тукъумунгу сыйына кёре жүрютюрге керексе. Сен, таматаны эслесенг, аны жаны бла, тауукъ атарыкъ уучуча, сылжырап ётмей, тохтап, салам бере тур. «Салам алейкум» – деп... Таматаны кълун эки кълунг бла да тутуп, аны айтырын ашыкъмай сакъла. Ол санга: «Къалайса, жигит?» – деп сорургъа болур. Сен а: «Аллахха шукур, турабыз, хата жокъду», – дерге керексе.

Сенден тамата сени атынгы айтып сёлешсе, сен, «уой» дерни орунуна, чабып аллына барып, айтханымча, адетинде салам берип, кълун тутуп:

«Тынгылайма, Акъсакъл!» – дерге керексе.

Тамата санга жумуш буюрса, сен аны толтурургъа кълуулуп кете тур. Не ишинг оза тура эсе да, сылтау этгенден Аллах сакъласын!

Жумушну толтурсанг, мукъут болуп къайтып, къартны жүрегин ырахат эт. Андан сора Акъсакълны санга не оноу этерин сакъла.

Тамата бла ушакъ этгенде, ашыгъыргъа жарамайды.

Аны да эсингде тут.

Ол санга: «Бар, жигит, энди ишинги эт», – десе: «Алгъыш биргеди. Кечгинлик бер, Тамата!» деп, кълун тутуп, ишинге алай кет.

Ангыладынгмы?

«Жай тангы» китабындан

МУХАММАТ АЛЕЙХИСАЛАМ АЙТХАНДЫ

Юйюнгде берегет болурун сие эсенг, юйдегинг, юйюрюнг бла саламлаш.

Бир бирге саугъа эте туругъуз, арагъыз татлы болур ючюн.

Кеси кесинги ёрге тутхандан аман жангызлыкъ жокъду.

Биреуню игилиги ючюн ыспас этмеген – Аллахха ыспас этмейди.

Адамны ёмюрюн этген игилиги созгъанча, бир башха зат созмайды.

Билими болмагъандан уллу жарлылыкъ жокъду.

Акъылдан хайырлы мюлк жокъду.

Ийнанган кесин учуз этмез.

Эки бетли адам Аллахдан кечим тапмаз.

Тил этгенлени жангыз бири да жаннетге тюшмез.

Жаннетге жетгинчи, бир деп бир алим адам билимден къанмайды.

Билимни, бешигингден башлап, къабыргъа дери изле.

Не аз игиликни да аз затха санама.

БЕГИЙЛАНЫ А. кёчюргенди

КЪОНАКЪБАЙЛЫКЪ СЫЙЫ

Бир жалчы жаш кьой кюте тургъанлай, эки сыйдам бёрю келип, адам сёлешгенча сёлешип, бир кьой бер деп тилегендиле.

– Айып этмегиз, – дегенди жаш. – Кьой неди, кьой уллу зат туююлдо. Къызгъанмаз эдим сизден, сюрюу кесимики болса. Биреуге жалчы болуп кютеме, биреуню малын къалай берейим?

– Аллах айып этмесин! – дегендиле бёрюле. – Тюз айтаса, аманатха хыянат болмазгъа керекди. Сора, бизден жаш бол да, сюрюуню иесине жет да къайт, тилегибизни айт да, къыйналсанг да.

– Санларымы аямайма, къыйын туююлдо элге тюшюп къайтхан, алай а малын къалай кююп кетейим, кесигиз сагъыш этигиз...

– Малын биз жарсытмабыз... Сёз беребиз.

– Сау болугъуз сёзюгюзге. Берилген сёз багъалыды малдан, алай а сёзюн бузгъанлагъа кеп тюбегенме.

– Сёзюбюзге ышанмай эсенг, ант этебиз, не бла суйсенг да.

– Не бла этесиз ант?

– Сен къайтхынчы жукъгъа тийсек, гудучу болсун атыбыз.

– Гудучу ат бла да кепле жашайдыла дуняда.

– Насыпсыз болайыкъ!

– Насыпсызла да жашайдыла.

– Саулугъубуз тас болсун!

– Саулукъсузла да жашайдыла.

– Алай эсе, сыйсызлыкъ жетсин бизге.

– Къаллай сыйсызлыкъ?..

– Эм уллу сыйсызлыкъ жетсин...

Къонакъны сыйын кёралмагъан къонакъбайгъа жетген сыйсызлыкъ жетсин!

Бёрюле аллай ант этгенлеринде, сюрюучу, аккыл-таккыл болмай, элге тюшюп кетгенди...

«Элчилерим» деген повестинден.

СЕНТЯБРЬ

ЭНИНЕ: 2. Жерибизни байлыгы. 4. Жашырын. 5. Къар «тамычы». 6. Назы терек, Жангы жылгъа хазырлана, не этер? 9. Къууум. 10. Ахча. 11. Къанатлы къайыкъ. 13. Жырчы чыпчыкъ. 14. Мюлк, къолай. 16. Сыртынга къапаныр. 17. Адамны къылыгы-... 19. Ол да жырды. 22. Къарангы туююл. 23. Къанатлы. 24. Инбашда угъай – тау башда. 25. Жарлыгъа болушхан – ... 26. Эрши туююл.

ЁРЕСИНЕ: 1. Аллах жаратхан биринчи тиширыуну аты. 2. Жерибизде кёп да болгъан, алтыннга да тенг. 3. Жырчыны несиди багъалы? 7. «Жаннет чыпчыкъ келген кибик, келеди» дейди анга Кязим. 8. Кимни эки къонагъы бир кюн келир? 12. Ол да тарих атыбызды. 15. Сыйлы, къызыл дарий. 16. Бурун назмучугъа алай айта эдиле. 18. Жюк къалайынга жюкленир? 20. Чабакъны неси семирир дейдиле? 21. Отуннга баргъанны неси болур? 22. ... таудан аугъан таулу жолда ташха абыныр. Ненча таудан?

МУСТАФАЛАНЫ А. жарашдыргъанды

10-чу санында (2018) басмалангъан СЕЗБЕРНИ ЖАУАБЫ

ЭНИНЕ: 1. Жылкъычы. 4. Тер. 5. Кюч. 7. Ызы. 9. Тон. 10. Чыкъ. 12. Уча. 13. Аба. 14. Шох. 16. Кир. 17. Къач. 19. Нал. 22. Къут. 23. Къартлыкъ.

ЁРЕСИНЕ: 1. Жар. 2. Къую. 3. Ыхы. 4. Топуракъ. 5. Кюн. 6. Чач. 8. Ыстауат. 9. Таш. 11. Къар. 15. Хан. 16. Кёл. 18. Чакъ. 21. Ант. 22. Къакъ.

Баш (понедельник), Г – Геуюрге (вторник), Б – Бараз (среда), О – Орта (четверг), Б – Байрым (пятница), Ш – Шабат (Суббота), Ы – Ыйых (Воскресенье)

Ежемесячный
литературно-художественный
журнал для детей

«НЮР» («Свет») № 1–2019 г.

Выходит
с января 1982 года
На балкарском языке

Учредитель:
Государственное
казённое учреждение
Кабардино-Балкарской
Республики «КБР-Медиа»

И.о. главного редактора
А. А. САБАНЧЕВА

Редколлегия:
А. БЕГНОВ
М. БЕШПАЕВ
Т. БИТТРОВА
Ж. ГУЗБЕВ
Ф. МАМАЕВА
А. МИШАЕВА
М. ОЛЬМЕЗОВ

Оформление
И. АККНЗОВОЙ
Компьютерный набор и вёрстка
А. МИЗНЕВОЙ

Журнал зарегистрирован
Управлением Федеральной
службы по надзору в сфере связи,
информационных технологий
и массовых коммуникаций по

Кабардино-Балкарской Республике
Рег. ПИ № ТУ07-00124 от
11.01.2018 г.

Сдано в набор 10.12.2018
Подписано в печать 09.01.2019 г.
Выход в свет 30.01.2019 г.
Формат 60x90 1/8
Бумага мелованная
Гарнитура литературная
Уч.-изд. л. 2,7
Тираж 1885 экз.
Заказ № 239
Индекс 73908

Стоимость одного номера
по подписке через ФГУП
«Почта Россия» – 14,63 руб.;
за 6 месяцев – 87,78 руб.

Адрес редакции: 360017.
г. Нальчик, пр. Ленина, 5.
Тел.: 42-37-27; 42-14-19.
aripa.sabanchieva@mail.ru

Адрес издателя: 360017
г. Нальчик, пр. Ленина, 5.
ГКУ «КБР-Медиа».
Дом печати.

Отпечатано в типографии
ООО «Тетраграф»
360000, КБР, г. Нальчик,
пр. Ленина, 33

Отпечатано в полном соответ-
ствии с качеством предостав-
ленного электронного оригинал-
макета.